

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Михайло Самусь

2026

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Резюме

Однією з головних проблем формування нової моделі Європейської системи безпеки є відсутність розуміння підходів до створення саме військового компонента забезпечення спільних оборонних спроможностей країн Європи. Очевидно, що ні діючі інституції ЄС, ні європейські елементи НАТО у поточному стані не можуть бути безпосередньо використані з цією метою. На цьому фоні Об'єднані експедиційні сили (Joint Expeditionary Force, JEF) можуть розглядатися як один із найбільш підготовлених до практичного застосування багатонаціональних воєнно-політичних механізмів в Європі.

Зміна американського підходу до євроатлантичної безпеки, зафіксована риторикою та діями поточної адміністрації США, а також у стратегічних документах Вашингтона, та підкріплена новим режимом розподілу оборонного навантаження всередині НАТО, змушує європейські держави переходити від логіки доповнення американської сили до моделі власного забезпечення протидії викликам та ризикам у безпековій та оборонній сфері. У цій ситуації JEF становить особливий інтерес не лише як коаліція високої готовності, а як уже наявний інституційний, штабний і військовий інструмент, який можна розвивати у бік трансформації з регіонального військового угруповання з широким, однак, все ж обмеженим функціоналом до реального військового ядра нової європейської системи безпеки і оборони. Критичне значення у цьому сенсі має розвиток структури JEF, принципів командування, моделі розгортання, еволюції функціоналу після 2022 року та перспективи подальшого розвитку цього формату військової співпраці. Важливим також є аналіз потенційного місця України у процесі трансформації JEF і ширшої архітектури європейської безпеки.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Європейська безпека після трансформації політики адміністрації США

Сучасна дискусія про нову систему безпеки Європи вже не може зводитися лише до протидії окремим загрозам, включно з потенційною загрозою російської агресії проти європейських країн. Наразі система безпеки та оборони Європи є частиною ширшого процесу суб'єктивізації Європи як самостійного геополітичного, економічного, воєнно-політичного гравця на світовій арені. Каталізатором цього процесу, безумовно, стала зміна ролі США в євроатлантичному просторі. У National Security Strategy США 2025 року ця зміна сформульована однозначно: епоха, коли Сполучені Штати фактично «підпирали» весь світовий порядок, оголошена завершеною; союзники мають брати первинну відповідальність за власні регіони, а Вашингтон бачить себе координаційним центром мережі перерозподілу відповідальності між союзниками, а не безальтернативним носієм основного тягаря оборони.¹ Ця логіка була інституційно підкріплена й у НАТО²: Гаазька декларація саміту 2025 року зафіксувала зобов'язання союзників довести сукупні оборонні та безпекові видатки до 5% ВВП до 2035 року, з яких щонайменше 3,5% мають спрямовуватися на базові оборонні потреби і виконання цілей НАТО у сфері спроможностей. Іншими словами, йдеться про системний перерозподіл відповідальності всередині Альянсу з радикальним посиленням політичної, військової та ресурсної суб'єктності європейських союзників.

Для Європи це означає завершення тривалого історичного періоду, коли її безпекова архітектура могла залишатися політично суперечливою, промислово фрагментованою і воєнно залежною від США як центру євроатлантичного простору безпеки. Біла книга ЄС Readiness 2030³ констатує, що Європа потребує термінового переозброєння, координації оборонних інвестицій, відбудови оборонно-промислової бази та опрацювання уроків сучасної війни. Особливо показовою є інша теза документа: підтримка України визначається найнагальнішим завданням європейської оборони, оскільки саме Україна перебуває на передньому краї захисту спільної безпеки. Вперше в цьому документі Україна розглядається як центральний елемент європейського військово-стратегічного та оборонно-промислового планування. Між тим Біла книга 2030 все ж залишає цю тезу більше на рівні гасла та політичного побажання, а не практичного напрямку діяльності, оскільки не визначає дорожніх карт його реалізації. Загалом перехід від риторики та анонсування нових проєктів, які часто залишалися нереалізованими, до практичних кроків з метою розбудови спільних європейських оборонних спроможностей з обов'язковим долученням України – залишається головним викликом для європейських політиків, значна частина яких до цього часу не сприймає питання створення самостійної європейської системи нагальним завданням Європи.

Нинішнє посилення європейської безпеки відбувається насамперед у нормативно-фінансовому та промисловому вимірах. Європейський Союз запустив Європейську програму оборонної промисловості (European Defence Industry Programme, EDIP)⁴ як програму грантової підтримки на 1,5 млрд євро на 2025–2027 роки, причому 300 млн євро з цього пакета зарезервовано для окремого Ukraine Support Instrument. Паралельно на політичному рівні формат «Північно-Балтійська вісімка – Велика Британія» (NB8–UK) у березні 2026 року зафіксував прогрес⁵ у спільних закупівлях, спільному виробництві та прямих закупівлях оборонної продукції в Україні, а також наголосив на потребі подальшого посилення європейсько-українських промислових зв'язків. Усе це означає, що нова безпекова конструкція Європи вже формується

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

як система ресурсів, виробництва, інновацій і довгострокової підтримки. Але цей процес ще не створив компактного військового ядра з власним оперативним ритмом, сталим командним контуром і здатністю до швидкого застосування під час кризових ситуацій та для протидії воєнним загрозам.

Саме в цьому аспекті і проявляється головний європейський дефіцит. ЄС може створювати програми, фінансові стимули, правові режими кооперації та механізми спільних закупівель. Однак європейські політики все ще не перейшли до практичних кроків зі створення спільних військових спроможностей, сподіваючись, що НАТО залишиться головним гарантом колективної оборони в євроатлантичному просторі. Вакуум, який зараз існує між європейськими зусиллями з формування спільних можливостей у сфері оборонної промисловості та невизначеними перспективами застосування військової структури НАТО, вимагає створення суто європейської військової структури – менш громіздкої, ніж НАТО, однак з чітким політичним статусом, з визначеним функціоналом, завданнями, ресурсним забезпеченням. Іншими словами, Європі потрібен інструмент переходу від стратегічної декларації до оперативної дії у військовій сфері. Саме через це JEF становить особливий інтерес: він не замінює ні ЄС, ні НАТО, але заповнює ту нішу, в якій має виникати швидка багатонаціональна відповідь на кризу, особливо на північному та балтійському напрямках з перспективою розширення як складу та структури, так і функціоналу та географічних рамок застосування.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

JEF: розвиток, склад і політичний сенс формату

Концепцію Joint Expeditionary Force було започатковано Великою Британією у 2012 році. Після саміту НАТО в Уельсі 2014 року сім держав – Данія, Естонія, Латвія, Литва, Нідерланди, Норвегія та Велика Британія – підписали Foundation Memorandum of Understanding. У 2015 році JEF досяг початкової оперативної готовності; у 2017 році до нього приєдналися Фінляндія та Швеція; у 2018 році підписання Comprehensive Memorandum of Understanding завершило інституційне оформлення механізму; у 2021 році членом формату стала Ісландія. Сьогодні JEF об'єднує десять держав, і всі вони є членами НАТО. Уже сама ця еволюція свідчить, що JEF не є тимчасовою коаліцією ad hoc, а послідовно інституціоналізованим механізмом північноєвропейської безпеки.⁶

Важливо, що JEF від самого початку задумувався як коаліція держав із близькою стратегічною культурою, спільним уявленням про головний театр безпеки та високим рівнем взаємосумісності. Офіційний опис JEF визначає його як коаліцію сил високої готовності, придатних до швидкого реагування на кризи (в тому числі гібридного характеру), інтеграції у більш масштабні операції під керівництвом НАТО, ООН чи інших коаліцій, а також до ведення повного спектра операцій у різних доменах. Географічно пріоритетною зоною інтересу JEF є Арктика, Північна Атлантика та Балтійський регіон. У цьому сенсі JEF є територіально та функціонально окресленим механізмом, вбудованим у конкретну регіональну загрозову логіку.

JEF не утримує постійний склад сил. Формально до складу JEF входить близько 10 тисяч військовослужбовців. Проте цю цифру не слід розуміти як постійно розгорнуте або штатно сформоване багатонаціональне угруповання. JEF формує конкретні конфігурації сил із національних внесків держав-учасниць залежно від завдання, театру та політичного рішення.⁷ Отже, чисельність JEF – це радше показник мобілізаційного потенціалу та масштабу можливої коаліційної дії, ніж характеристика сталого організаційного формування. Саме в цій модульності й полягає одна з головних переваг JEF: він поєднує політичну керованість із операційною гнучкістю.

Практика останніх років підтверджує цю модульну логіку. У 2024 році під час навчань JOINT PROTECTOR 24 у Лієпаї було розгорнуто понад 300 осіб зі штабного і допоміжного складу з десяти країн, тоді як частина персоналу залишалася в Northwood у складі британського PJHQ. У 2025 році навчання TARASSIS, яке JEF назвав своїм найамбітнішим «живим» заходом із моменту створення, охопили тисячі військовослужбовців, морського та льотного складу, а також десятки кораблів і літаків у Північній Атлантиці, Скандинавії та Балтійському регіоні. Це показує, що JEF не має однієї фіксованої форми: він може бути і порівняно компактним штабним елементом, і значно ширшим багатодоменим угрупованням.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Командування, штабна архітектура і логіка застосування JEF

Провідною країною JEF є Велика Британія. Саме вона визначає структуру та склад оперативного штабу та командування для конкретних операцій. При цьому JEF не є моделлю, в якій інші учасники «передають» свої сили Великій Британії. Національні контингенти завжди залишаються під повним командуванням своїх національних урядів та відповідних військових структур, а учасники делегують лише належний обсяг повноважень оперативному командувачу для конкретної місії. Така схема має принципове значення. Вона знижує політичний поріг участі, бо не ставить під сумнів суверенітет держав над власними силами, водночас забезпечуючи достатню єдність управління для спільної дії.

Велика Британія має кілька варіантів організації командування та управління JEF у межах Об'єданого постійного оперативного штабу (Permanent Joint Headquarters, PJHQ); ці варіанти є масштабованими та гнучкими і можуть адаптуватися до вимог конкретної діяльності або операції.

Штаб Об'єднаних сил швидкого реагування (Standing Joint Force Headquarters, SJFHQ) визначений Великою Британією як постійний оперативний штаб JEF. SJFHQ за своєю побудовою є об'єднаним, багатонаціональним і міжвідомчим. Він забезпечує групи оперативного зв'язку та рекогносцирування, готові до розгортання за негайним викликом, окремий штабний елемент, готовий до переміщення протягом 24 годин, а також об'єднаний логістичний штаб.

Як складова Об'єданого центру ведення бойових дій Великої Британії (UK Integrated Warfare Centre), Секретаріат JEF відповідає за поточне управління та адміністрування діяльності Об'єднаних експедиційних сил, а також за узгодження діяльності та інформаційного обміну між усіма структурами держави-лідера і державами-учасницями JEF.

Ще однією важливою рисою JEF є механізм політичного рішення. На відміну від багатьох багатосторонніх форматів, JEF використовує механізм, що не потребує консенсусу всіх учасників для проведення діяльності та розгортання сил. Після консультацій Британія як держава-лідер може організувати JEF-активність за участю однієї або кількох держав-учасниць; водночас жодна з них не зобов'язана автоматично надавати сили для кожного випадку. У сукупності це створює поєднання, рідкісне для європейських безпекових форматів: політична гнучкість без втрати легітимності та швидкість без руйнування національного суверенітету. Саме ця властивість багато в чому пояснює, чому JEF нині розглядається як один із найпридатніших європейських інструментів для кризового реагування.

Операційна модель JEF побудована навколо двох категорій інструментів: JEF Integration Options і JEF Response Options. Перші відповідають за постійну інтеграцію, взаємосумісність, демонстрацію єдності та нарощування присутності у мирний час; другі – за наперед сплановані варіанти кризового реагування. Операційні моделі JEF мають діяти по всьому континууму від конкуренції до конфлікту, посилюючи багатонаціональні спроможності, захищаючи союзників, стримуючи агресію і доповнюючи НАТО. Це, по суті, означає, що JEF займає той рівень безпекової організації, якого довго бракувало Європі: він працює не лише під час воєнного стану, а передусім у «сірій зоні» (або гібридних станах), де супротивник випробовує союзників

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

саботажем, гібридним тиском, загрозами критичній інфраструктурі та обмеженими воєнними інцидентами.

Саме тому JEF розглядається як інструмент реагування нижче порога статті 5. У заяві лідерів JEF від 26 березня 2026 року зазначено, що держави-учасниці мають намір швидко й гнучко діяти в тісній координації з НАТО у кризових ситуаціях, особливо у відповідь на безпекові загрози, які не досягають порога статті 5. У тому самому документі JEF окреслено як міст між національними діями і операціями НАТО, а також як механізм реагування на кризові процеси аж до фази військового конфлікту. Саме ця функція є стратегічно ключовою: JEF покликаний не замінювати НАТО, а забезпечувати оперативне зшивання між національною обороною і повномасштабною союзницькою дією.

Після 2022 року JEF перейшов із фази концептуальної підготовки до етапу реального функціонального розгортання. У січні 2025 року JEF активували операцію NORDIC WARDEN – JEF Response Operation, у межах якої держави-учасниці відстежували судноплавство і загрози критичній підводній інфраструктурі у Північному та Балтійському морях, стримували потенційно ворожі дії, захищали комунікаційні лінії та підтримували операцію NATO Baltic Sentry. У політичному вимірі ця операція полягала у застосуванні JEF-протоколів для захисту від потенційних загроз і моніторингу російського «тіньового флоту». Отже, JEF вже продемонстрував спроможність перетворювати узгоджені варіанти операційних дій на практичну багатонаціональну діяльність у зоні гібридної небезпеки.

Щорічні навчання JEF JOINT PROTECTOR виконують іншу, але не менш важливу функцію. У 2024 році вони були спрямовані на перевірку здатності JEF діяти на ранньому етапі та швидко реагувати ще до розгортання повноцінної кризи.⁹ Сценарій передбачав одночасне планування і проведення кількох JEF Response Options, які могли або підтримати бойові спроможності НАТО, або деескалювати ситуацію до початку відкритого конфлікту. Фактично JOINT PROTECTOR слугує лабораторією для перевірки головного задуму JEF: чи здатен цей механізм працювати як прискорювач союзної реакції у разі кризи в балтійському чи північному регіонах. Присутність українських спостерігачів на навчаннях 2024 року додала ще один вимір. JEF став майданчиком не лише для багатонаціонального планування, а й для обміну реальними уроками сучасної війни.

Своєю чергою, навчання GLOBAL GUARDIAN¹⁰ і TARASSIS¹¹ показують, що JEF дедалі впевненіше виходить на багатодоменний рівень. У GLOBAL GUARDIAN JEF HQ діяв як координаційний орган між національними повітряними силами кількох європейських країн у взаємодії зі США та НАТО; водночас самі літаки не перебували під контролем Альянсу, а JEF виступав саме як зручний координаційний вузол для багатосторонньої активності. Навчання TARASSIS, які відбувалися восени 2025 року, перетворилися на найамбітнішу активність JEF із залученням військ від часу створення. Під час навчань, до яких були залучені тисячі військовослужбовців, було проведено серію військових заходів, покликаних продемонструвати спроможність JEF діяти колективно та проєктувати силу у відповідь на загрозу регіональній безпеці. Будучи справді багатонаціональним і багатодоменним заходом, навчання TARASSIS охопили активності у сухопутному, морському, повітряному, космічному та кібернетичному доменах.

Сукупно ці приклади свідчать, що JEF набуває ознак постійно готового регіонального механізму координації, розгортання і демонстрації сили.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

JEF як потенційна основа для об'єднаного воєнного компоненту Європи

Потенціал використання JEF як основи для створення воєнного компоненту для об'єднаної системи безпеки та оборони Європи базується на кількох основних інституційних властивостях цієї структури. По-перше, JEF має чітко окреслений головний театр дії, який за необхідності можна розширити. Керівництво JEF визначає Балтійський регіон, Арктику і Північну Атлантику як взаємопов'язану геостратегічну зону головного спільного інтересу. Без такого спільного театру неможливо ані створити серйозну систему планування, ані наростити логістику, ані закласти послідовну доктринальну культуру. Водночас JEF може легко розширити географічний регіон застосування на основі існуючого досвіду. По-друге, до JEF входять держави із високим рівнем політичної та воєнної близькості. Однак більш важливим у цьому відношенні є принцип гнучкості у разі долучення тих чи інших країн з їхніми компонентами до конкретних операцій. Тобто якщо формат JEF розширити на всю Європу, країни з різними оцінками загроз чи готовністю до участі у різних операціях можуть адаптуватися до конкретних викликів та вимог до відповідних операцій. По-третє, JEF вже має діючий штабний механізм, процедури і практику регулярних політичних та воєнних рішень. Це принципово відрізняє JEF від багатьох інших європейських ініціатив, які існують передусім як політичний задум або грантово-кредитна програма.

Не менш важливо, що JEF сумісний із НАТО доктринально, але гнучкіший від Альянсу політично. Фактично з натівською доктриною як базою JEF забезпечується «передатний механізм» між державами Європи і НАТО, даючи змогу регіонально реагувати на проблеми та реагувати швидше, ніж в Альянсі, без потреби у тривалих процедурах ухвалення рішень. У Strategic Defence Review 2025 UK¹² йдеться про доцільність розвитку JEF як спроможної та рішучої коаліції, покликаної покращувати спроможності стримування НАТО в Північній Європі та Арктиці, а також удосконалювати колективні підходи до нарощування спроможностей. Це означає, що JEF наразі розглядається не як периферійний «додаток» до НАТО, а як експериментальний і водночас практичний осередок союзної трансформації.

Поточна дискусія про майбутнє JEF уже виходить за межі простого розширення навчань. У заяві лідерів країн JEF від 26 березня 2026 року¹³ окреслено кілька напрямів подальшого розвитку: посилення координації в усій зоні JEF, гармонізація з процесом планування НАТО, розширення внеску у заходи посиленого моніторингу та готовності, збереження відповідності JEF Response Options реальним безпековим загрозам, посилення ролі JEF у стримуванні в умовах мирного часу та поглиблення боротьби з гібридними впливами й російським «тіньовим флотом». Це важливо з двох причин. По-перше, JEF дедалі виразніше мислиться не тільки як механізм екстреного реагування, а й як постійний інструмент стримування у мирний час. По-друге, зростає його роль як структури, що готує перехід від кризи до організованої багатонаціональної оборонної дії.

Важливо, що одним з провідних напрямів розвитку JEF є морський домен. У промові Першого морського лорда Великої Британії від 29 квітня 2026 року¹⁴ JEF було покладено в основу задуму нової системи партнерства військово-морських сил північних країн (Partnership of Northern Navies, PNN) – багатонаціональної морської сили для оборони Північно-Західної Європи та Високої Півночі. Запропонована модель передбачає, що така сила має спільно тренуватися,

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

спільно готуватися до війни, мати реальні бойові плани, реальну інтеграцію, а також спиратися на можливість заміни або спільного використання техніки, запасних частин, боєприпасів і персоналу завдяки взаємосумісним платформам, цифровим мережам, логістиці та запасам. Кінцева мета сформульована ще виразніше: створення групи союзницьких флотів, забезпечення спільного тренування у форматі Fleet Operational Standards and Training (Єдині оперативні стандарти і підготовка флоту), з опорою на британські доктринальні й інтеграційні стандарти та командування з Maritime Operations Centre (UK). Якщо цей задум буде реалізовано, JEF отримає якісно новий рівень – від коаліції високої готовності до прообразу інтегрованої північної союзної сили у морському домені.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Перспективи інтеграції України до JEF

Для України JEF важливий передусім тим, що це, мабуть, перший європейський безпековий механізм, який почав інституційно вбудовувати український бойовий досвід у власну еволюцію. У листопаді 2025 року було оголошено про посилене партнерство між JEF та Україною.¹⁵ Британський уряд тоді наголосив, що це партнерство дасть змогу не лише посилити підтримку України, а й надати можливість країнам JEF вивчати уроки безпосередньо з поля бою. Тобто український досвід від самого початку мислиться як компонент, потрібний самим північноєвропейським союзникам для переосмислення власних доктрин. Показово також, що у 2026 році новий цикл бойових навчань JEF LION одразу був задуманий у тісній координації з Україною.¹⁶ Лідери JEF підтвердили, що українські підрозділи братимуть активну участь у JEF LION, а також домовилися про розширення обміну тактичним і оперативним досвідом сучасної війни, включно з новітніми доктринальними підходами та технологічними інноваціями завдяки подальшій інтеграції України у ширшу діяльність JEF. Йдеться, окрім іншого, про наміри поглиблювати залучення України до JEF через навчання, тренування, розвиток спроможностей. Отже, JEF поступово стає для України практичним каналом входження до нового північноєвропейського безпекового середовища.

У стратегічному сенсі значення цього процесу виходить за межі самого JEF. Якщо ЄС нині створює фінансово-промислові інструменти інтеграції України, а НАТО зберігає роль основного гаранта колективної оборони, то JEF може стати перехідним, але вирішальним рівнем, де Україна інтегрується до нового європейського воєнного порядку як носій реального досвіду сучасної війни. Йдеться не лише про обмін уроками з поля бою. Йдеться про можливість впливати на доктрину, планування, багатодоменне розгортання, моделі захисту критичної інфраструктури, організацію дій нижче порога великої війни та механіку швидкого переходу від кризи до конфлікту. Саме в цих сферах український досвід є унікальним для сучасної Європи, а JEF – найпридатнішим середовищем для його оперативного засвоєння й інституціоналізації.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Прогнози та перспективи розвитку JEF як ядра майбутнього об'єднаного європейського воєнного компонента за участі України

Виходячи з поточного розвитку глобальної ситуації, а також тенденції трансформації євроатлантичного простору, найімовірніше JEF у середньостроковій перспективі розвиватиметься у напрямку поступового перетворення з коаліції високої готовності північноєвропейських держав на один із центральних військово-політичних механізмів нової системи безпеки Європи. Такий сценарій зумовлений сукупністю чинників. По-перше, європейські держави дедалі чіткіше усвідомлюють необхідність самостійного забезпечення власної безпеки в умовах зниження передбачуваності ролі США в євроатлантичному просторі. По-друге, жоден із наявних інструментів ЄС не забезпечує швидкого переходу від політичного рішення до реального військового реагування. По-третє, саме JEF уже має те, чого бракує більшості інших європейських ініціатив: відпрацьований штабний механізм, політичну гнучкість, процедурну готовність до розгортання, багатодоменний формат дії та практику застосування в умовах криз. У сукупності це дає підстави вважати, що JEF може стати не тимчасовим допоміжним форматом, а початковим організаційним ядром майбутнього об'єднаного європейського воєнного компонента.

Також у середньостроковій перспективі слід очікувати подальшого зміщення JEF від логіки регіонального реагування до логіки постійного стримування. Якщо на початковому етапі JEF розглядався переважно як інструмент для локального реагування у Північній Атлантиці, Балтійському регіоні та Арктиці, то тепер йдеться про формування постійно діючого механізму колективних військових спроможностей, здатних функціонувати не лише в момент загострення, а й у мирний час як елемент стратегічного тиску на противника. Власне, розвиток JEF Response Options, перехід до постійного моніторингу загроз критичній інфраструктурі та орієнтація на дії нижче порога статті 5 свідчать, що JEF поступово входить у нішу, яку можна визначити як європейський інструмент передового стримування та раннього військового реагування.

Імовірним напрямом еволюції JEF є поглиблення його штабної та командної інтеграції. На першому етапі це означатиме не створення наднаціонального генерального штабу у класичному сенсі, а розширення постійних спроможностей Standing Joint Force Headquarters, посилення ролі JEF Secretariat, удосконалення механізмів оперативного планування, а також подальше зближення процедур командування, логістики, зв'язку, розвідки та ситуаційної обізнаності. Надалі саме ця система може стати основою для ширшої європейської воєнної надбудови, в якій JEF виконуватиме функцію вузла швидкого багатонаціонального управління.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

За відсутності політичних передумов для створення єдиних європейських збройних сил у класичному розумінні саме така еволюційна модель видається реалістичною.

Окремим і, можливо, найважливішим напрямом розвитку JEF може стати морський компонент. Уже нині саме морський домен розглядається як найбільш придатний для прискореної інтеграції, оскільки йдеться про захист Північної Атлантики, Балтики, підводної критичної інфраструктури, морських комунікацій, а також про стримування російської активності на північному театрі. Якщо буде реалізований задум створення системи партнерства північних флотів на основі JEF, то це означатиме появу фактично першого інтегрованого багатонаціонального європейського силового сегмента нового типу. Його значення виходитиме далеко за межі морської безпеки. Він стане випробувальним полігоном для відпрацювання взаємозамінності платформ, спільної логістики, єдиних стандартів бойової підготовки, цифрової сумісності та колективного планування. У разі успіху саме морський вимір може стати зразком для подальшого перенесення подібної моделі на сухопутний, повітряний та кібернетичний компоненти.

Не менш важливою видається перспектива функціонального розширення JEF за межі суто північного театру. Формально географічна зона його пріоритету зберігатиметься у межах Північної Атлантики, Арктики та Балтійського регіону. Проте за логікою розвитку європейської безпеки JEF неминуче виходитиме на ширший контур, насамперед через посилення зв'язків із Чорноморським регіоном. Ідеться не обов'язково про негайне розширення членства, а передусім про інституційну взаємодію з державами, для яких чорноморський театр є критичним з погляду стримування Росії. Саме тут український чинник стає визначальним. Без України будь-яка спроба вибудувати європейську систему стримування Росії матиме штучний і неповний характер. Відтак JEF, зберігаючи північну основу, може поступово еволюціонувати в елемент ширшої дуги безпеки від Арктики й Балтики до Чорного моря.

У цьому контексті Україна має всі підстави розглядатися як майбутній системоутворювальний учасник ширшої трансформації JEF. Українська роль визначатиметься не лише географічним положенням або масштабом російської загрози. Головне полягає в іншому: Україна є єдиною європейською державою, яка сьогодні володіє повним практичним досвідом ведення великої сучасної війни проти Росії у всіх доменах – на суші, на морі, в повітрі, у кіберпросторі, у сфері безпілотних і роботизованих систем, у сфері протиповітряної оборони, глибоких ударів, бойової логістики та захисту критичної інфраструктури. Це означає, що участь України у подальшому розвитку JEF може набувати не символічного, а доктринального значення. Україна здатна суттєво вплинути на саму філософію застосування JEF, перевівши її з рівня класичного експедиційного мислення до логіки багатодоменної оборони нового покоління.

У практичному вимірі це означатиме поступове включення України до кількох базових контурів розвитку JEF. Перший контур – оперативно-тактичний. Йдеться про регулярну участь українських підрозділів у навчаннях, штабних тренуваннях і сценаріях кризового реагування. Другий контур – доктринально-концептуальний. Тут Україна може стати джерелом систематизованих уроків для JEF у частині ведення війни в умовах масового застосування дронів, дій під час гібридних сценаріїв, захисту підводної й наземної критичної інфраструктури, а також інтеграції бойового досвіду в навчальний цикл. Третій контур – оборонно-промисловий. У межах посилення європейської оборонно-промислової бази участь України у спільному виробництві, адаптації озброєнь, розвитку ракетних, безпілотних, морських та контрповітряних систем може стати практичною основою для зрощення JEF із новою європейською оборонною індустрією.

Однак слід враховувати, що еволюція JEF до рівня ядра майбутнього об'єднаного європейського воєнного компонента не буде автоматичною. Її стримуватимуть щонайменше три обмеження. Перше – політичне. Далеко не всі європейські держави готові вже зараз мислити категоріями фактичного створення окремого європейського воєнного центру сили.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Друге – інституційне. Потрібен час для зближення JEF із ширшими механізмами НАТО та, можливо, з окремими оборонними інструментами ЄС без втрати гнучкості самого JEF. Третє – ресурсне. Перехід від коаліції високої готовності до справді інтегрованого воєнного осердя потребуватиме значних інвестицій у командні структури, мережі зв'язку, логістичні вузли, спільні запаси, цифрову інфраструктуру, розвідку, морське спостереження, протиповітряну оборону (ППО) та протиракетну оборону (ПРО) і системи оперативного забезпечення. Тому найбільш реалістичним виглядає не революційний, а поступовий сценарій: JEF спочатку закріплюється як головний північний інструмент стримування, далі розширює функціонал, географію партнерств і рівень інтегрованості, а потім стає основою ширшої європейської військової конструкції.

Якщо цей сценарій буде реалізовано, то JEF може виконати для Європи ту функцію, якої їй бракувало впродовж десятиліть: стати не просто координаційним форматом, а дієвим воєнно-політичним механізмом, що поєднує політичну волю, оперативну швидкість, багатодоменну архітектуру застосування сили та здатність до реального стримування. За участі України та з урахуванням її бойового досвіду JEF матиме потенціал вийти за межі суто північноєвропейської коаліції й перетворитися на початкову організаційну форму нового європейського оборонного ядра, де Україна буде не периферійним елементом, а одним із ключових співтворців нової системи безпеки континенту.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Висновки

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що JEF виходить за межі суто регіонального формату північноєвропейської коаліції високої готовності. Його еволюція від механізму швидкого реагування до інструмента постійного стримування, багатодоменого планування і координації дій нижче порога масштабної війни свідчить про формування в Європі нового типу воєнно-політичної організації. Саме JEF нині найближче підійшов до тієї форми, яку в перспективі можна розглядати як початкове військово ядро нової європейської системи безпеки і оборони. Цьому сприяють його інституційна оформленість, наявність дієвих штабних механізмів, гнучкість політичного рішення, сумісність із НАТО та здатність поєднувати мирний час, кризове реагування і підготовку до конфлікту в єдиній логіці дії.

Для України це відкриває вікно стратегічних можливостей. На відміну від багатьох інших європейських форматів, JEF уже почав інституційно вбудовувати український бойовий досвід у власний розвиток. З огляду на це Україна має розглядати себе не як зовнішнього партнера європейської безпеки, а як одного з її майбутніх співтворців. Ключова теза полягає в тому, що без України нова європейська система стримування Росії буде неповною і концептуально, і практично. Саме Україна нині має унікальний досвід сучасної великої війни, багатодоменого застосування сил, інтеграції безпілотних систем, адаптивної протиповітряної оборони, захисту критичної інфраструктури та оперативної трансформації доктрин під тиском реального бою. Отже, роль України у формуванні військового ядра Європи має визначатися не логікою «долучення до вже готової конструкції», а логікою співформування її змісту, функціоналу та стратегічної культури.

У цьому контексті зовнішньополітичне завдання України полягає не лише у підтриманні партнерства з окремими державами JEF, а у поступовому закріпленні української присутності в самому процесі інституційного розширення JEF. Якщо ЄС наразі рухається переважно шляхом фінансово-промислової кооперації з Україною, а НАТО зберігає роль загального воєнно-політичного даху, то саме JEF може стати тим проміжним, але вирішальним рівнем, де Україна здатна отримати місце у майбутньому європейському військовому контурі ще до завершення війни. Звідси випливає, що для України JEF має бути не просто ще одним форматом взаємодії, а одним із пріоритетних напрямів довгострокової дипломатичної, воєнної та оборонно-промислової стратегії.

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Рекомендації

З огляду на просування інтересів України в контексті розвитку JEF як одного з можливих форматів нової системи європейської безпеки та оборони, Міністерству закордонних справ України (МЗС) важливо забезпечити політичне позиціонування України як невід'ємного та унікального елемента потенційного європейського військового ядра. Практично це означає, що у двосторонньому діалозі з Великою Британією, країнами Північної Європи, Балтії та іншими зацікавленими у діяльності JEF країнами МЗС України доцільно просувати тезу про неефективність побудови нової системи європейського стримування без системного включення України. Йдеться не про декларативну підтримку України, а про визнання того, що Україна є носієм критично важливого досвіду і спроможностей, без яких формування нового європейського військового компонента буде стратегічно обмеженим. Зокрема, будь-які спроби сформувати систему стримування Росії без залучення України будуть неефективними як з доктринальної, так і технологічної точки зору.

МЗС доцільно ініціювати окремий дипломатичний трек «Україна – JEF+», метою якого може бути поступове політичне оформлення особливого статусу України в контексті трансформації JEF. На початковому етапі це може передбачати інституціоналізацію регулярних консультацій Україна–JEF на рівні представників Міністерства оборони (МО), МЗС, аташе з питань оборони. На наступному етапі слід прагнути до закріплення за Україною статусу привілейованого партнера з правом участі у плануванні окремих напрямів навчальної, доктринальної та безпекової діяльності. Українській стороні варто зайняти проактивну позицію, не чекаючи формального запрошення до ширшої інтеграції, а ініціативно пропонувати розширення власної ролі та дипломатично працювати на випередження.

Окремим завданням МЗС має стати перенесення українського питання із площини допомоги у площину спільного формування спроможностей. У переговорах із державами JEF слід наголосувати, що Україна не пасивний реципієнт допомоги, а донор новітнього бойового досвіду, доктринальних новацій та технологічної переваги. Україна має передові рішення у сфері оборонної промисловості і здатна бути майданчиком для спільного виробництва, випробування та адаптації нових систем озброєнь і моделей застосування військ. Це стосується насамперед безпілотних та роботизованих комплексів (в тому числі морських та наземних), протидронових засобів, систем ППО/ПРО, захисту критичної інфраструктури, захисту морської інфраструктури (в тому числі підводної), цифрової взаємосумісності та нових підходів до логістики в умовах високоінтенсивної війни.

Для сектору безпеки і оборони України, насамперед для Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України (ЗСУ), доцільно сформувати окремий міжвідомчий напрям взаємодії з JEF. Його завданням має бути не тільки участь у навчаннях чи обмін інформацією, а системне просування українських рішень у сфері багатодоменого ведення війни до порядку денного JEF. Йдеться про підготовку стандартизованих пакетів щодо бойового досвіду Сил оборони України, розроблення спільних планів дій у гібридних сценаріях, спільні штабні тренування з питань захисту критичної інфраструктури, реагування на морські загрози, протидії безпілотним засобам і забезпечення переходу від кризи до організованої колективної оборони. Україні доцільно пропонувати власні сценарні та доктринальні рішення у цій сфері.

Для Офісу Президента, Ради національної безпеки і оборони (РНБО), Кабінету Міністрів важливо забезпечити стратегічну синхронізацію напрямів роботи з ЄС, НАТО та JEF у єдиній політиці інтеграції України до майбутнього військового ядра Європи. Наразі існує ризик, що різні канали взаємодії – ЄС, НАТО, JEF – розвиватимуться паралельно без належної синхронізації та єдиного задуму. Саме тому Україна має виробити внутрішню державну позицію, в якій JEF буде визначений як один із пріоритетних механізмів входження до нової європейської воєнної

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

архітектури. Без такого рішення навіть активна зовнішня дипломатія ризикує звестися до тактичних кроків без стратегічного результату.

Оборонно-промислового блоку держави (насамперед Міністерству оборони України, а також приватним оборонним компаніям) слід просувати ідею прив'язки розвитку JEF до спільних виробничих проєктів з Україною. Якщо JEF еволюціонуватиме у бік реального військового ядра Європи, то така еволюція потребуватиме не лише доктринальної і штабної, а й матеріально-технологічної основи. Україна має запропонувати себе як ключовий елемент цієї основи: як виробничий, випробувальний і оперативно-аналітичний центр нових європейських оборонних рішень. У цьому сенсі взаємодія з JEF має бути пов'язана не тільки з безпековою політикою, а й з довгостроковою економікою оборони.

У дипломатичному і стратегічному плані доцільно також працювати над поступовим розширенням географічної логіки JEF у напрямку Чорного моря. Це не обов'язково означає негайне переформатування організації. Проте Україна має наполягати на тому, що без чорноморського виміру європейська система стримування Росії залишатиметься неповною. Саме тому Україна має ініціювати дискусію про поєднання північного і чорноморського театрів у єдиній стратегічній логіці європейської безпеки. У цій моделі Україна може виступати ключовою ланкою між північним JEF-контуром і східно-чорноморським простором стримування.

У підсумку, головний напрям дій України стосовно JEF має полягати в тому, щоб перейти від пасивної логіки участі у цій ініціативі до проактивної політики сприяння створенню нової системи європейської безпеки. Роль України може визначатися як співзасновника нового європейського військового центру тяжіння, а не лише як держави, що потребує гарантій або підтримки. Саме така постановка питання найбільше відповідає і об'єктивній ролі України у війні проти Росії, і реальним інтересам самої Європи, яка без українського воєнного досвіду, ресурсної стійкості та стратегічної мотивації не зможе створити повноцінне військово-ядро нової системи безпеки континенту.

¹ National Security Strategy of USA, November 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>

² The Hague Summit Declaration, 25 June 2025. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration>

³ White Paper for European Defence – Readiness 2030 (European Commission), 2025. URL: https://commission.europa.eu/document/download/e6d5db69-e0ab-4bec-9dc0-3867b4373019_en?filename=White+paper+for+European+defence+%E2%80%93+Readiness+2030.pdf

⁴ European Defence Industry Programme, December 2025

⁵ Joint Statement at the Aurora Forum, 26 March 2026. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/joint-statement-at-the-aurora-forum-26-march-2026>

⁶ History of the JEF. URL: <https://jefnations.org/about-the-jef/history-of-the-jef/>

⁷ Joint Expeditionary Force, Brochure 2024. URL: <https://jefnations.org/wp-content/uploads/2024/02/JEF-2024-Info-Booklet.pdf>

⁸ JEF Operating Models. URL: <https://jefnations.org/jef-activities/jef-operating-models/>

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

- ⁹ Joint Expeditionary Force leads Exercise JOINT PROTECTOR 24. URL: <https://jefnations.org/2024/10/29/joint-expeditionary-force-leads-exercise-joint-protector-2024/>
- ¹⁰ GLOBAL GUARDIAN builds on a message of unity and purpose. URL: <https://jefnations.org/2024/06/24/global-guardian-builds-on-a-message-of-unity-and-purpose/>
- ¹¹ TARASSIS marks a step change in Northern European Defence cooperation. URL: <https://jefnations.org/2025/09/02/tarassis-marks-a-step-change-in-northern-european-defence-cooperation/>
- ¹² Strategic Defence Review 2025. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/the-strategic-defence-review-2025-making-britain-safer-secure-at-home-strong-abroad/the-strategic-defence-review-2025-making-britain-safer-secure-at-home-strong-abroad#allies-and-partners>
- ¹³ A Joint Statement on European security from Denmark, Estonia, Finland, Iceland, Latvia, Lithuania, Norway, Sweden and the United Kingdom, <https://www.gov.uk/government/publications/joint-statement-at-the-aurora-forum-26-march-2026>
- ¹⁴ First Sea Lord Speech at RUSI. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/first-sea-lord-speech-at-rusi>
- ¹⁵ Joint Expeditionary Force launches enhanced partnership with Ukraine as allies step up further. URL: <https://www.gov.uk/government/news/joint-expeditionary-force-launches-enhanced-partnership-with-ukraine-as-allies-step-up-further>
- ¹⁶ Joint Statement from the leaders of the Joint Expeditionary Force: 26 March 2026. URL: <https://jef-nations.org/2026/03/30/joint-statement-from-the-leaders-of-the-joint-expeditionary-force-26-march-2026/>

Об'єднані експедиційні сили в системі безпеки Європи: перспективи розвитку і значення для України

Автор

Михайло Самусь

Директор New Geopolitics Research Network

Вихідні дані

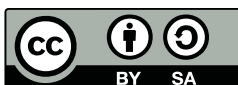
Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

kas.de

Видавець: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2026, Київ
вул. Богомольця Академіка, 5, кв. 1, 01024 Київ, Україна
Тел.: +380444927443
<https://www.kas.de/en/web/ukraine>

Усі права захищені. Запити щодо рецензійних примірників та інші звернення стосовно цієї публікації слід надсилати видавцю. Відповідальність за погляди, висновки та рекомендації, висловлені в даній публікації, повністю покладається на автора (авторів), і їх інтерпретації не обов'язково відображають погляди чи політику Фонду Конрада Аденауера.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Посилення аналітичних спроможностей прийняття рішень у сфері зовнішньої політики за допомогою громадянського суспільства» Центру міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Текст цієї публікації ліцензовано на умовах Creative Commons:
«Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International», CC BY-SA 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.de>)

© 2026 Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні |
© 2026 Центр міжнародної безпеки | © 2026 New Geopolitics Research Network